

VESTNIK PROSVETNIH ZVEZ
V LJUBLJANI IN MARIBORU
LETNA NAROČNINA 15 DIN

Dr. Val. Rožič:

Slovenci v boju za svojo svobodo.

(Predavanje ob priliki proslave »Majniške deklaracije«.)

1. Doba staroslovenske samostojnosti in samoupravnosti. (Ustoličenje slovenskih vojvod.)

Od naselitve Slovencev po sedanji svoji domovini — ki pa je bila v začetku mnogo večja — pa do l. 772., ko so prišli pod nemško (bavarsko-frankovsko) nadoblast, so bili Slovenci samostojen, neodvisen, svoboden narod, ki je imel svojo lastno, domačo, slovensko, samostojno družabno uredbo, upravo in ustavo. Slovenski narodni knezi, vojvodi, starešine in župani vladajo ljudstvu. Ljudstvo živi

in se vlada, združeno po svojih staroslovenskih zadrugah. Voli si svoje vojvode ter jih slovesno ustoličuje (inštalira) ter jim izroča oblast. Slovenska govorica je ne le domača govorica, temveč tudi poslovni, uradni in diplomatični jezik, slovenski se govori v zasebnem in javnem življenju, doma in na dvoru. Vse je urejeno in razdeljeno po načelih demokratizma, t. j. ljudske volje in vlade, ljudskega prava. Lahko rečemo: ljudstvo vlada samo sebe. Lahko trdimo: Slovenci so bili v starem in zgodnjem

srednjem veku krepki, močni borilci za politično neodvisnost sploh, so bili prvi ustanovitelji držav med Slovani. Zlasti pa so se odlikovali koroški ali karantanski Slovenci — ki so še pozneje, ko so izgubili svojo državno, narodno in politično svobodo, v dobi svojega suženjstva pod Nemci ohranili in branili svoje ljudske, samoupravne, politično - historične svetinje nekdanje ljudske samovlade, kakor je bilo ravno ustoličenje in prisega vernosti slovenskih koroških vojvod na Krnskem gradu in na Gosposvetskem polju pri Celovcu, na skrajni meji našega narodnega ozemlja prelepe Slovenije.

Na Slovenskem med Dravo in Krko ter Glinu je bilo središče in osrčje prve močne slovanske države. Tukaj so naši pradedje oblikovali svojo prvo svobodo ter jo zgradili v prvo, redno slovansko državo, ki je bila reprezentant visokega političnega tipa slovanskega sveta, slovanske državne civilizacije in evolucije na zapadu. Da, Gosposvetsko polje, Slovenski Korotan ima najstarejše tradicije in priče stare slovenske svobode. —

Krnski grad je bila trdnjava svobodne slovenske Karantanije — Koroške v početku srednjega veka, tu je bilo jedro staroslovenske moči in slave. Slovenski čut za politično in osebno svobodo je bil tako močan, da ga ni bilo mogoče udušiti tudi potem ne, ko so Slovenci ječali pod nemškim jarmom. Stare slovenske državne oblike in običaje so preživele iz gubo slovenske neodvisnosti. Taka podoba, izraz in simbol staroslovenske svobode se je ohranil tudi v srednjem in novem veku v aktu (dejanju) ustoličenja (umeščenja) in v prisegi zvestobe slovenskih koroških vojvod svojemu ljudstvu na Krnskem gradu, v nekdanji prestolici dvanajstih svobodnih slovenskih rodov.

I. Ustoličenje na Krnskem gradu.

Način, običaj in pomen ustoličenja in prisega zvestobe.

Ustoličenje slovenskih starešin (županov) za državne funkcionarje — vojvode je stara zakladnica, izraz in simbol političnih, državnolegalnih idej — državnega simbolizma (prispodobe).

Ceremonija ustoličenja se je vršila na prostoru tik pod Krnskimi gradom in na Gosposvetskem polju. Ustoličenje samo se je delilo na dva dela: na umeščenje in zaprisego na Krnskem gradu, pozneje v krščanskem srednjem veku tudi v mazičenje v cerkvi Gospe Svete, ter v poklonitev stanov pred vojvodskim prestolom na Gosposvetskem polju. —

a) Na Krnskem gradu.

Blizu Krnskega gradu je imel svobodno posestvo — kmet svobodnjak Sater pozneje imenovan Herzogbauer — ki je imel stalno pravico: vpeljati novega vojvodo kot deželnega kneza v njegove vladarske suverenske posle (in funkcije).

Ta vojvodski kmet (nemško: Herzogbauer) je bil starega slovenskega rodu. Vojvodski kmet je bil predstavitelj naroda v državni ceremoniji ustoličenja.

Kako se je torej vršilo ustoličenje?

Na državni praznik ustoličevanja je svobodni vojvodski kmet brezbržno malomarno sedel na knežjem kamnu na mali ravnini blizu Krnskega gradu ter tako pričakoval novega vojvodo in njegovo spremstvo. Krog vojvodskega kmeta pa je bil že zbran narod.

Vojvodski kmet je bil sledeče napravljen: Na glavi je imel siv klobuk s sivim trakom, na nogah okorne čevlje, na životu sivo srajco, prepasano z rdečim trakom, povrh sivo obleko kakor so jo tedaj običajno nosili koroški slovenski kmetje.

Krog in krog njega pa je bila zbrana velika množica naroda iz vseh slovenskih okrajev, zastopniki vseh slovenskih rodov.

Sprevod prihaja. V slovesnem sprevodu koraka ponosit mož v noši slovenskega kmeta. Okrog njega praznično oblečeno spremstvo: starešine, župani in drugo domače plemstvo, dalje meče in banderonosci, oprode, paži, škofje in drugi duhovniki. Izmed vseh se jasno izraža markantna postava: vojvoda. Moral je sleči svoj vojvodski škrlat in hermelin in kot preprost kmet stopiti pred vojvodski prestol, na katerem sedi slovenski kmet s prekrižanimi no-

gami ter ponosno gleda prihajajočemu knezu v lice. Novi vojvoda vodi pisanega konja hromea in slepega in mršavega črnega vola. Na knežjem kamnu sedec kmet vpraša bližajočega se vojvodo v slovenskem jeziku: »Kdo je, ki se bliža?« Goriški grof kot grof deželnega dvorca in palatin Korotana odgovori v slovenskem jeziku: »Gospod te zemlje je.« Kmet dalje povprašuje: »Ali je pravičen sodnik, mož, ki išče blagor domovine in ljudstva? Ali je svoboden mož? Ali je prijatelj in zaščitnik prave vere in zvestobe?« Vsi navzoči odgovoré: »Je in bode.« »Po katerem pravu«, nadaljuje kmet, »pa more mene pregnati s tega sedeža?« »Dobiš šestdeset beličev, marogastega bika, kobilo in obleko, ki jo ima bodoči knez na sebi; prost boš ti in vsa tvoja hiša vsakterega davka.« Tako odgovarjajo vsi, knez in njegovo spremstvo. Zdaj kmet narahlo udari z desnico kneza na lice, opominjajoč ga še enkrat na sveto dolžnost pravične sodbe in zvestobe do ljudstva. Nato stopi kmet z vojvodskega sedeža, prevzame vola in konja.

Sedaj šele zasede novi knez vojvodski kamen. Novi vojvoda še vedno v kmečki noši se postavi na preprosti knežji kamen, katerega je ravnokar zapustil svobodni kmet, potegne svetli meč in, zavihitviši ga na vse štiri svetovne strani se roti in prisega, da hoče biti vsem pravičen sodnik po dolžnosti in pravici. Po starodavni navadi je knez nato pil čisto studenčnico iz preprostega kmečkega klobuka, kakor je to navada na kmetih — narodu v pouk, naj se zadovoljuje s tem, kar mu prinaša in pridela domača zemlja-dežela, ne hrepeneč preveč po vinu in po drugih tujih nasladninah.

Zbrano ljudstvo pa je med tem novo izvoljenega kneza navdušeno pozdravljalo, vsi moške in žene so skupno prepevali stare slovenske pesmi, zahvaljujoč Boga, da jim je dal novega deželnega gospodarja po njihovi želji in volji. Potem je ljudstvo slovesno vodilo ustoličenega vojvodo trikrat okrog knežjega kamna.

Med slovesnim ustoličevanjem so imeli nekateri svobodni posestniki — pozneje

graščaki — pravico, da so poljubno kosili travnike, drugi so požigali, tretji ropali po kmetih. To pa se je godilo samo v trenutku, ko je vojvoda na kamnu vihtel meč in prisegal zvestobo.

b) V cerkveni prestolici Gospe Svete.

Po izvršenem ustoličenju se je podal (pozneje v krščanskem veku) novi vojvoda s svojim mnogobrojnim spremstvom v starodavno cerkev Gospe Svete, oddaljeno pičlo uro vzhodno od Krnskega gradu. Vodja spreveda je bil goriški grof, ki je zapovedoval dvanajsterim banderonoscem, ki so predstavljali dvanajst slovenskih rodov v slovenskih zemljah. V škofijski cerkvi Gospe Svete je vpricho zbranega naroda mazilil krški škof umeščenega vojvodo, ki je še vedno nosil kmečko obleko. Šele po slovesnem mazičenju, ko je ustoličeni vojvoda zapustil cerkev Gospe Svete, je oblekel svoja sijajna oblačila: hermelin in škrlatni plašč. V polnem knežjem blesku se je na to v spremstvu podal vojvoda k slovesni pojedini.

c) Na vojvodskem prestolu na Gosposvetem polju.

Dvajset minut pod Gospo Sveto tik ob glavni cesti, ki vodi iz Celovca v Št. Vid ob Glini, stoji sredi Gosposvetkega polja starodavni vojvodski prestol, kjer je nekdanji slovenski vojvoda delil pravico in kaznoval krivico. Vojvodski prestol ima dva sedeža. Na vzhodnem je sedel vojvoda, na zahodnem pa goriški grof kot deželni palatin. Oba sta izvrševala svoje funkcije: delila pravico, podeljevala zajme (fevde), ter sprejemala tudi zaoblubo zvestobe svojih deželanov.

II. Pomen obreda ustoličenja na Krnskem gradu v državnopravnem demokratskem smislu.

Obred ustoličenja hrani v sebi čudovito obilico bogastva demokratičnih (ljudskih) in politično-državnopravnih idej. Glavni vsebinski poudarki teh ljudskopravnih nadprav so: narodova suverenost (nadrejenost in prestižnost nad knezom-vladarjem), nezaupanje proti vojvodovi moči

in oblasti, zaščita in varnost proti knezovemu despotizmu, samoohranitev ljudskih pravic: vse je utelešeno v tem ljudskem obredu.

Vloga vojvodskega kmeta.

Oglejmo si поблиžje vlogo vojvodskega kmeta, kaj pomeni on in njegovo udeleževanje pri ustoličenju?

Vojvodski kmet — Herzogbauer — je svoboden posestnik — kmet svobodnjak. Njegova rodbina je ob postanku karantanske slovenske države in pozneje v srednjem veku prednjačila med domačim plemstvom, župani in starešinam, ter imelo odlično, vplivno in odločilno mesto med sorodstvom in priprostim narodom in to ravnó radi svojega udeleževanja pri uvedbi in uredbi ljudskega reda in prava v deželi.

Vojvodski kmet je imejitelj in lastnik državne moči in volje vselej dotlej, dokler ni novi deželni gospodar umeščen (inštaliran) od vojvoda-kmeta in od kmeta sprejme in prevzame oblast, da vlada državo po narodni volji. Narod želi vladarja in po svojem zastopniku-namestniku, vojvodu-kmetu, izroča novemu državnemu gospodarju svojo vladarsko moč in oblast ter mu s tem predočuje, da je ono — ljudstvo samo izvor vladarske moči. Narod sam kot celota se ne more udeleževati pri ceremoniji ustoličenja, zato povabi za svojega predstavnika vojvodskega kmeta, kojega pradedje so bili v nekdanih časih prvi borilci za narodno in državno svobodo. Reprezentant narodne samouprave in demokratičnosti je kmet, toda svoboden kmet-posestnik. Zgodovinsko pravno funkcijo vojvodskega kmeta je pesnik grof Turjaški (Anastasius Grün) živo opisal v pesniških kiticah, ko stari hišni oče govori svojemu nečaku:

»Naš rod, ki tu je gospodar,
je stare pravde zvest čuvar,
zapisal plug je v zemljo to
pravico sveto dedovo.
Beseda moja, roka ta
deželo knezu izročata;
če hoče vojvoda prestol zasesti,
h kamenju knežjemu priversti
ga mora mož iz hiše naše!«

In kmet, ponosen na dejstvo, da je njegova moč starejša od vojvodove, pokaže svoj sirovi rovaš (palico) svojemu nečaku ter mu govori:

»Rovaš ta s svojimi zarezi je naša knežja kronika države, v njej jedrnatost z jasnostjo tekmuje, zareza vsaka znači kneza in naše pravo!«

Vojvodski kmet posebej ljubi ljudstvo in je kot tak začasni posestnik in zasedatelj knežjega kamna. Kamen je jedro, simbol, podoba dežele — in kdor ga poseduje, ta je upravičeni vladar zemlje.

Novi vojvoda se mora približati kamnu v kmečki obleki, to se pravi, on naj bo demokratičen, t. j. zares ljudski vladar. Vojvodski kmet izroča svojo oblast in moč samo možu, kateri je njemu-kmetu enak, ne pa enemu, ki je višji. Vojvoda je od ljudstva izvoljen narodni vladar, pri katerem ima ljudstvo prednost, ne plemstvo.

Važen je pomen kobile in vola, katera privede vojvoda kmetu. Vol in kobila sta podobi poljedelstva, od katerega kmet živi. Vojvoda izraža s tem, da vodi kobilu in vola kmetu nasproti, da hoče ščititi živinorejo in poljedelstvo, na katera je kmet tako tesno privezan kot noben drug stan v deželi. — S tem nudi jamstvo za gmotni prospek in procvit poljedelstva v deželi. Še več. Slovenski kmetje ne zapuajo novemu vojvodu. Zato ga izprašujejo po metodah (načinu) njegovega vladanja gospodarstva v deželi in zahtevajo varščin (garancij) od njega, da bo izpolnjeval svoje dolžnosti kot pravičen vladar. Kmet, sedeč na vojvodskem kamnu sam izprašuje bodočega vladarja, kako bo vladal. Šele po zadovoljivem odgovorjanju kmet ustoliči novega vojvoda, t. j. se mu umakne s kamna in ga mu prepusti v last s sklenitvijo dogovorjene pogodbe vpričo narodnih predstavnikov.

Kmet (narod) sprejme za izpraznitev stola 60 beličev (penezov), dobi kobilu in vola in njegovo svobodno posestvo bodi prosto vseh davkov. Naposled dobi kmet še vojvodovo kmečko obleko kot poročstvo in zagotovilo, da bo novoizvoljeni vojvoda držal svoje slovesne obljube napram kmetu, t. j. vsemu prebivalstvu dežele.

Kaj se iz tega učimo?

Narod je vir vse državne moči in narod da svoje privoljenje za ustoličenje. Ljudstvo prepeva v slovenskem jeziku, t. j. jezik, govor stare karantanske države je slovenski. Govor med kmetom in vojvodom je slovenski, t. j. uradni poslovni in dvorni jezik je slovenski.

Kaj znači kmetov rahel udarec na vojvodovo lice v navzočnosti naroda in ob tako slovesnem trenutku?

Po razlagi zgodovinarjev učenjakov znači kmetov udarec to, da si pridržijo vojvodski kmet del moči in oblasti nad vojvodom tudi še potem, ko je že vojvoda ustoličen. Kmet ima pravico in dolžnost, da nastopi, če treba, proti vojvodu, ako ta ne izpolnjuje svojih vladarskih dolžnosti. Vojvodski kmet kot pravi predstavnik naroda ima pravico, da se sme upreti vsakemu nezakonitemu dejanju vladarjevanju.

Poseben pomen ima tudi to, da graščaki med ustoličenjem kosijo travnike blizu knežjega kamna, drugi požigajo, tretji — Ravbarji — ropajo kakor nam izpričujejo stare slike. To pomeni, kako bi bilo v deželi, ako ne bi bilo pravičnega vladarja, ki skrbi za red, mir in blagoimetje. Ropalo, požigalo in kradlo bi se vse vprek in v deželi bi vladalo brezpravje. Ta dejanja značijo v zakriti obliki tudi ljudsko vstajo, ako ne bi vojvoda vladal po zakonu — po ljudskem pravu.

Zavihtenje meča na vse štiri strani dežele pomeni, da prevzame vso državo v vladarsko last in da jo bo branil pred vsemi sovražniki. Še več!

Novi deželni knez mora tudi piti svežo vodo studenčnico iz sivega klobuka kmetovega v spomin in opomin, da je njegova oblast kmečkega izvora in da bodi v svojem življenju priprost in skromen kot je skromno žitje in bitje slovenskega kmeta.

Te starodavne obredne običaje pri ustoličenju slovenskega vojvode je treba razporediti in oceniti po svoji zunanji in notranji simboliki in vsebini. V njih je zajet demokratski, narodni in ekonomski značaj. Ustoličenje se vrši na prostem pod milim nebom, ne pa v kaki palači. Iz vsega (ceremonijela) veje či-

sto, pristno domače kmečko življenje, katero obdaja vsa narava: bližnja okolica in daljnje visoke planine in gore.

Vse je kmečko — kmet je središče te lepe ceremonije, on je predstavitelj ljudstva, ki je poljedelsko. Zato mora vojvoda pripeljati dve za kmete značilni živali: kobilo in vola. Izročitev obeh živinčev je poročstvo, da bo kmet lahko v miru opravljal svoja poljedelska dela.

Vol in kobila nista ravno najboljše vrste, to znači, da sta izdelana in mršava od napornega dela na polju in tako predstavljata trpljenje in trudapolnost poljedelstva.

Slovenski kmet prikazuje pri vsem svojem ravnanju polno smisla za skupnost, za red, svobodo in pravičnost. Kmet je nezaupljiv do vojvode in zato vprav ljubosumno čuva svoje ustavopravne garancije in institucije.

Vse to dokazuje, da so bili ti slovenski kmetje močni, trdni, silni in ponosni možje, ki so ljubili, cenili in spoštovali svobodo nad vse. Oni ne sprejemajo nase vlade plemstva (jačjega) ali sile, temveč samo vlado poštenja, pravice in zvestobe. Koroški slovenski kmetje so bili ponosni možje in o njih je bila znana prislovica: »Ne sname klobuka pred nemškim cesarjem; on je slovenski kmet!« Ta pregovor pomeni, da je imel vojvodski kmet pravico, nositi klobuk na glavi celo na nemškem cesarskem dvoru.

Ves obred ustoličenja je prava živa zakladnica ljudskih idej in narodne suverenosti. Vojvoda dobi moč in oblast od ljudstva, vojvoda je odvisen od dobre volje kmečkega naroda.

Prve slovenske kmečke države ni združevala surova sila, temveč je bila utemeljena na pravičnosti in zakonu ter na celokupni narodovi volji. Brez stroge pravičnosti in zakona ne more biti notranjega političnega reda in socialne — družabne harmonije. Vojvodu mora biti edini pravec: blagor ljudstva. Nikomur ne sme dajati predpravic; vsi so enaki državljani v pravicah in dolžnostih. Moderne demokratične zahteve so bile uresničene že v staroslovenski državi sedmega stoletja po Kr. Kmet ustoliči takega človeka za vladarja, sebi, ki

hoče in obljubi socialno pravičnost, ki gleda in vidi v človeku človeka. Temelj staroslovenski državi ni robstvo ali zavojevanje, temveč najvišji moralni etični nauk pravega in svobodnega državljanstva.

Slovenci pod nemško oblastjo. (772 do 1918.) — Svetovni prevrat l. 1918.

V prvem delu našega spisa smo videli, da je bil starodavni pravni običaj ustoličenja domačih vladarjev tako globoko ukoreninjen v slovenski duši, da je ta obred preživel tudi nemško zavojevanje in je živel še dalje dolgo v srednjem veku, celih osemsto let, ko so koroški Slovenci še vedno slovesno ustoličevali za svoje gospodarje tuje vladarje. Vse to je jasen, nepobiten zgodovinski dokaz, da je bila ceremonija ustoličenja izraz globoke mogočne politične individualnosti, izraz pristne narodne kmečke duše in njenih medsebojnih pravnih, etičnih in političnih odnošajev. Zato je prva doba slovenske zgodovine doba zlate svobode in državljanske prostosti in samostojnosti. Več kot tisočletna doba nemškega zavojevanja pa je doba, ko je bila ukovana slovenska svoboda in ves slovenski družabni, narodni in gospodarski razmah in polet v težke okove. Zato ni čuda, da se je slovenska, svoboda in enakopravnosti navajena duša tembolj živo spominjala svoje prve zlate dobe ravno v času nemške nadoblasti v srednjem in novem veku. Habsburžani so zavrgli stari obred ustoličenja in uničevali slovensko narodno neodvisnost in njegovo zgodovinsko in naravno pravo. Koroški stanovi so še dolgo pozneje, ko je bilo že vse nemško, neustrašeno branili **ustavnopravno** stran ustoličenja. Zgodovinsko sporočilo pravi, da je bil Ferdinand II. (l. 1597.) poslednji koroški vojvoda, ki je dajal obredne odgovore v slovenščini in leta 1651. se je zadnjikrat uporabljal knežji kamen, na katerem je javno nastopil vojvodski kmet. Staro pravo, stara šega in običaj je propadel. Z njim je izginila slovenska neodvisnost, toda stara slovenska tradicija se je še stoletja neustrašeno bojevala proti razveljavljanju starih

obredov in z njimi zvezanih ljudskih pravic.

Pozneje so Habsburžani celo zasmehovali ta starodavni obred. Dvor ga ni več razumel — in razumel tudi ni duše slovenskega kmeta.

Tako lahko rečemo, da je tragedija vojvodskega kmeta tudi tragedija slovenskega naroda. Nemila usoda je prišla nad slovenski narod. Nemški knezi niso spoštovali svoje prisege, staro pravo je izginilo, narod ni več zadostno branil svojih starih pravic, ni več imel knežjega kamna v čislih, ki je branil našo staro pravdo.

Knežji kamen — shranjen danes v deželnem muzeju v Celovcu — je katafalk »Svobodinega trupla« — toda ta katafalk ni nikdar prenehal navduševati slovenske narodne domišljije in vere in zaupanja v samega sebe.

To so pokazali slovenski kmeti upori (punti) in kmetске vojne v srednjem in novem veku, ki so važen dokument v kulturi in politični zgodovini našega naroda in njegovega socialnega življenja.

Neznosne socialne in politične razmere so tekom časa večkrat vžgale ogenj nezadovoljnosti in pobune, ki se je razplamtel v velike kmečke upore. Uporni duh slovenskih kmetov je bil tem hujši, ker se je k socialnim nasprotjem pridružil še narodno. In narodni čut pa se je v teh razmerah razvil v složno sovražstvo.

Zaščitnik verskih, narodnih in **politično-gospodarskih** ciljev ni mogel biti nihče drugi nego zopet — **kmet Matija Gubec**. — Toda narodno in socialno gibanje Slovencev je zatrla kruta sila. Kmeti upori l. 1503., 1513., 1514., 1516. itd. in tudi zadnji večji slovensko-hrvatski upor l. 1573. je bil zatrt, kljub temu, da je šel glas »Slovenske zveze« po vseh slovenskih deželah: »V boj za **staro pravdo**«, v boj za **božjo pravdo**«. Slovenski in hrvatski kmetje so dobro vedeli, kaj hočejo: vreči raz sebe suženjstvo in odvisnost ter živeti človeka vredno svobodno življenje.

Toda tudi zadnji kmečki upor je bil premagan, njegov vodja — kmeti cesar Matija Gubec ujet ter je bil na raz-

beljenem železnem prestolu z razbeljeno železno krono — ne kronan — temveč nečloveško trpinčen in umorjen.

Zadnja nada slovenskih kmetov je bila uničena. Slovenski kmetijski cesar je umrl kakor naš Zveličar v nepopisnih mukah na razbeljenem prestolu z razbeljeno krono na glavi.

Slovenski in hrvatski kmet še ni dobil »stare pravde in zlate svobode« nazaj. — Zopet minejo stoletja. Pride splošno revolucionarno leto 1848. Ideja svobode se širi po vsej Evropi. Tudi Slovincem zažarijo žarki narodne svobode

— toda ne še čisto svetli. Še jih zatemni koprena 60 let. — Nastane svetovna vojna. Slovinci polagajo žrtve na oltar za svobodo domovine. Naenkrat zažari l. 1917. zlato majniško solnce — zlata majniška deklaracija 1917, ki naznanja Slovincem prihod nove zlate svobode. Prišel je veliki svetovni prevrat l. 1918. — in Slovenci so se v svobodi zopet združili s svojimi brati Srbi in Hrvati v novo svobodno državo. Bog živi našo zlato svobodo in njenega čuvarja — našega ljubljenega vladarja kralja Aleksandra I. Živel!

S. Gregorčič:

Zedinjena Slovenija.

(Deklamacija ob priliki proslave »Majniške deklaracije«.)

Naš sveti dom bil strt je v prah,
vsi kamni razmetani;
oh, raslo trnje, rasel mah
po groblji je teptani.
Plah lazil preko razvalin
je — tujcem rob! — domači sin,
in lil solze je vroče,
solze v nebo vpijoče.

Zdaj solze stran! orodje v dlan!
dom znova vstati mora,
oj dom krasan, tako prostran,
da bo za vse prostora:
za brate naše rodne vse,
zapadne in pa vzhodne vse,
in s severa in juga —
to krasna bo zadruga!

Dovolj nam kamnjev je pobral
sovrag za svoje hrame;
odslej pa z naših svetih tal
ne enega ne vzame.
Naš kamen slednji nam je svet
in čuval bo Sloven ga vnet;
naš dom naj z njim se viša,
ne vragov naših hiša!

Pač bo zagnal sovražnik hrum;
a kaj nam srd sovraga!
razum naš bratje in pogum
sovrage vse premaga.
Orodje v desni, v levi meč,
svoj dom gradimo, se boreč
napadnik mora pasti,
naš sveti dom pa vzrasti!

Ne bo nas več tujčin teptal,
ne tlačil nas krvavo;
naš rod bo tu gospodoval,
naš jezik, naše pravo!
Pod streho našo tuji rod
naj gost nam bo, a ne gospod;
mi tu smo gospodarji,
in Bog in naši carji!

Dom skupno bo ognjišče nam
in skupno delališče,
on skupen bo nam božji hram,
in skupno bo branišče!
Le vkup, le vkup kamnarji zdej,
na delo vsi zidarji zdej,
ime si proslavite,
dom skupni nam zgradite!

Včaka! rad bi srečni dan,
dan našega združenja,
bi zrl kako en krov prostran
čez dom se ves razpenja.
Naš prapor bi na krov pripel,
dom blagoslovil bi vesel:
Bog živi vse Slovene,
pod streho hiše ene!

Odbor.

Odborniku za narodno brambo:

1. Vsako društvo je obvezno proslaviti 10 letnico »Majniške deklaracije«.

2. Čisti dohodek prireditve naj se pošlje na naslov: Slovenska Straža, Ljubljana, Miklošičeva cesta 5.

3. Odbornik za narodno brambo v društvenem odboru je zaupnik Slovenske Straže v Ljubljani, ki je že začela delovati!

4. Tvarina za proslavo 10 letnice »Majniške deklaracije«:

a) Deklamacije in predavanja se dobe v knjigi: Boj za Koroško. Spisal dr. V. Rožič.

b) Primerne igre: A. Medved: Za pravdo in srce. Fr. Finžgar: Naša kri. Jos. Abram: Vmeščenje Valuka.

e) Skioptična predavanja: 1. Belgrad in naša vladarska družina (40 slik). 2. Koroška (70 slik). 3. Goriška (40 slik). 4. Križev pot goriških Slovencev. 5. Koroški dan; pesem, zložil T. Debeljak, ilustrirana po 16 slikah. 6. Prekmurje (33 slik).

5. Govorniki so na razpolago pri Prosvetni zvezi. Slavnost naj se vrši dne 29. maja.

Tajniku: Ali ste že odposlali priglasence za romanje na Trsat?

Ali je Vaše društvo že vposlalo prošnjo za plačevanje 10% takse od dramatičnih predstav? Finančno ravnateljstvo to znižano takso dovoljuje le prosvetnim in izobraževalnim društvom. Vsa druga društva plačajo 20%. Orlovski odseki so oproščeni od telovadnih nastopov in zabav vsake takse, ne pa od dramatičnih predstav. V naslednjem priobčujemo na novo spremenjeni čl. 89.

Čl. 89.

VIII. Pripomba 4. k tar. post. 99.a taksne tarife zakona o taksah se izpreminja ter se glasi:

Ta taksa se izjemoma ne pobira:

1. za zabave na vaških verskih slavnostih (zavetina), cerkvenih slovesnostih in narodnih svečanostih, če se prirejajo na krajih, ki so za to odločeni;

2. za koncerte, zabave in bioskopske in gledališke predstave, ki jih prireja šolska uprava, univerzitetna ali šolska mladina na korist učencem dotične šole ali svojemu društvu;

3. za znanstvena in prosvetna predavanja, znanstvene in gospodarske razstave, če se ne prirejajo z njimi vred plesne zabave;

4. za vse zabave, koncerte, predstave, vsa predavanja itd., ki jih prirejajo društva Rdečega križa naše kraljevine in njegovi legitimirani pododbori;

5. za vaje in zabave sokolskih, orlovskih, telovadnih društev, za dirke kola jahačev in dirkalnih društev, sportnih društev kakor tudi za vaje in zabave čet izvidnikov (skavtov) in planincev, če se prirejajo izključno v društvene namene;

6. za koncerte in zabave, ki jih prirejajo taka prostovoljna gasilna društva, katera se sama vzdržujejo, izključno za nabave gasilnih in za podpiranje članov, poškodovanih v gasilski službi;

7. za koncerte in zabave, ki jih prirejajo legitimirane invalidske družbe na korist družbi in članom, kakor tudi dobrodelna društva v prid društvenim namenom;

8. za gledališke predstave prosvetnih, izobraževalnih društev in čitalnic na kmetih se plačuje taksa 10% vrednosti prodane vstopnice.

NB.! Vsake takse so oproščena predavanja s skioptičnimi slikami in filmska predavanja Prosvetne zveze.

F. B.:

Osnutek modernega društvenega odra.

(Nadaljevanje.)

Napravo za grom naredimo takole: Vzamemo precej velik lesen zaboj, ki je v sredi predeljen s posebno desko. Navpično v tem zaboju teče os, ki ima na vrhu pritrjeno ročico. Na tej osi sta pritrjeni dve drugi osi, tako da so vse tri med seboj pravokotne. Zadnji dve osi tvorita torej križ, v sredi katerega je pritrjena pravokotna z ročico, na koncu vodoravnih osi teko lesena kolesa po vmesni deski. Če z ročico gonimo ta stroj, teko kolesa po deski votlega zaboja, kar povzroča občutek pravega groma. — S hitrejšim ali počasnejšim vrtenjem spreminjamo jakost grmenja. Mesto štirih koles jih damo seveda lahko tudi več in mesto ene vmesne deske jih napravimo lahko dve ali tri. Grom, ki ga sedaj dobimo, bo naravnost ogluševajoč.

Višek groma predstavlja **strela**. Zanj imamo tudi posebno pripravo. Ta obstoji iz dolge vrste trdih deščic, ki so medseboj zvezane z vrvjo v enakomernih presledkih. Ta priprava ima torej obliko nekakšne lestve. Če to lestvo spustimo iz take višine, da se najspodnejša deščica dotika tal, vdarjajo pri padcu deščice ena na drugo z vedno večjo hitrostjo. Skupen vtis je udarec strele — tresk. Ista priprava se da napraviti še drugače. Ob steni napravimo visok žleb, podoben omaricam za štenške ure, kot jih vidimo še po kmečkih hišah. V tem žlebu imamo v enakomernih presledkih poševno pritrjene lesene deščice, tako da zapirajo približno polovico odprtine. Spodaj pod tem žlebom imamo z blazinami obložen zaboj. Kadar naj udari strela, spustimo v ta rov na vrhu pripravljene železne krogle, ki ropotajo z velikim hruščem vedno hitreje po nastavljenih deščicah v posodo na dnu, kjer se zbirajo. Da lahko večkrat zapored sipamo v žleb, če med tem kravalom presipamo še steklene črepinje iz ene posode v drugo, nastane iz vsega tega tak vihar, da spravimo najhladnokrvnejšega gledalca v strah in trepet.

Ob nevihti imamo navadno tudi **dež**. Tega naredimo na ta način, da damo v gosto žično sito nekaj graha ali fižola. Če tega sejemo, slišimo šumenje dežja. Sredstvo je enostavno, uspeh pa izreden. Še bolj imeniten je stroj, ki ga naredimo pod tem principom. Sitasto mrežo damo za obod lesenemu kolesu, ki se vrti na vodoravni osi. Grah našujemo v kolo, tako da pri vrtenju drsi po notranji strani kolesa. Če hočemo imeti še **veter**, pritisnemo na zunanjo stran tega kolesa krtačo. S tem, da rabimo večje ali manjše, bolj ali manj ostre krtače, spreminjamo jakost in zavijanje vetra. Enostavnejša priprava za veter je na okviru pripet kos platna, po katerem drgnemo s krtačo. Piskanje vetra posnemamo tudi na ta način, da vrtimo z roko v krogu šibo ali palico.

Sneg naredimo lahko ne samo optično, kot že znano, ampak na pol v resnici. Napravimo tri škatlje iz lepenke tako, da imajo obliko hiše z navzdol obrnjeno streho. Spodnji rob (vrh strehe) ni za-lepljen, ampak le zapet. Te tri posode napolnimo z drobno razrezanim belim krep-papirjem ter jih namestimo nad odrom. Spodnje stene posod so zvezane s skupno vrvico, s katero lahko robove odpremo. Kadar hočemo, da sneži, je nam treba le malo pocukati z vrvico. Škatlja se odpre in iz nje se prično vsipati lahni papirčki, ki jih zračni tokovi enakomerno razneso po vsem odru.

Če imamo na odru vodovod, lahko brez težave naredimo pravcati **vodnjak**. Rabimo le deblo vodnjaka z iztočno cevjo in koritom ter dve kavčukovi cevi. Z eno napeljemo vodo od pipe vodovoda do iztočne cevi »vodnjaka«, z drugo pa iz korita nazaj v školjko ali v odvodni kanal. Na podoben način napravimo tudi **vodomet**, pri katerem pa moramo imeti dovolj široko posodo za zbiranje vode.

Kako naredimo **morje** s pomočjo vodnih valov, smo že povedali. Imamo pa še več drugih načinov. Eden od teh je n. pr. oni, ki ga je popisal Milčinski v

svojih »Ptičkih brez gnezda«, kjer opisuje, »kako je morje kihalo«. Tako morje obstoji iz velike plahte, poslikane v obliki vodnih valov. Plahta je pritrjena spredaj in na obeh straneh, zadaj je prosta. Spredaj pod plahto čepi nekaj delavcev, ki jo v enakomernem ritmu dvigajo in spuščajo. Zrak, ki ga pri dvigu zajemajo, prihaja pri spuščanju v velikih valovih v ozadje. Gledalec vidi, kakor bi se podili pravi valovi po morju. Da so valovi lepo enakomerni, morajo ti odrski Neptuni seveda paziti na ritem. Zato naj bo zrak pod plahto po možnosti — brez popra, ker bi sicer tudi naše »morje« moralo kihati. Drug način je sledeči: Na oder postavimo štiri valje, v dolžini odrske odprtine. Valji imajo ob straneh lesene plošče, mesto plašča pa le napete žice. Valj, ki je odru najbližji, je največji. Ostali trije, ki gredo proti ozadju, so vsak manjši, stoji pa naj vsak nekoliko višje; razdalja med njimi naj bo proti ozadju zmeraj manjša. Da se vidi le zgornja stran valjev, postavimo pred prvega kuliso z naslikanim morjem, tako da se vidi iznad nje le zgornja polovica prvega. Na valje navijamo v vijačni črti precej široke trakove mrežastega blaga iz bele in modre barve. Na tla spodaj postavimo luči raznih barv, tako da prehaja njih svetloba skozi prozorno tkanino na površje. Kadar naj prične morje valovati, začnemo vrteti valje tako, da se vrti oni spredaj ob odprtini počasi, ostali proti ozadju pa vsak hitreje. To vrtenje razsvetljenih kosov belega in modrega blaga, gredoče v vijačni črti, pričara našim očem na-

zorno sliko morskih valov, ki se gibljejo iz ozadja v ospredje. Valje osvetlamo tudi od vrha in od spredaj. Vsled vrtenja se svetloba vedno spreminja, tako da je videz valov popoln.

Obstoji seveda še cela vrsta raznih priprav, n. pr. za posnemanje lokomotive, raznih živali, vozov, tovarn itd. Toda te priprave se redkeje rabijo in jih zato ne bomo podrobneje opisovali. Sopihanje lokomotive posnemamo, če v taktu udarjamo po plošči pločevine s tremi — metlami. Bojni hrup delamo z žvenketanjem sabel, z nizkim »f« na harmoniju, s bobnom in lečo in primernim vpitjem v daljavi.

Iz navedenih zgledov vidimo, s kako priprostimi sredstvi imitiramo dokaj komplicirane naravne pojave. Človek se nehote namuzne, če pomisli, da stojita v odrski tehniki v službi umetnosti celo — metla in fižol! Če pa vzamemo stvar od resne stvari, vidimo, da je na odru prav tako kot v šoli ali pa v življenju sploh, — namreč, da si vsako nalogo predstavljamo navadno težjo, kakor je v resnici.

Navedeni zgledi kažejo igralcem in režiserjem le en način rešitve raznih vprašanj. Njihovi iznajdljivosti se jih bo morda odprla še cela vrsta novih in boljših. Treba je le imeti odprte oči in ušesa, opazovati pojave in glasove pri raznih delih, kot se v obilici nudijo na kmetih in v delavnici, zraven pa malo poskušati, pa nam bo mogoče pričarati pojave, ki bodo navdali gledalca s strmenjem.

S. K. Ženska zveza.

Dekliški odsek na Selih pri Kamniku. Po zadnjem občnem zboru se je ženski odsek poživil še bolj kot lani. K sejam, ki so le mesečne, prihajajo redno vse odbornice, kar je podlaga uspešnemu delu.

Med tovarišicami-članicami je zavladala neka večja vzajemnost. V zimskem času je ženski odsek prav pridno de-

loval. Dekleta so z vztrajno pridnostjo sledile navodilom. Dekl. odsek je od zadnjega občnega zbora uprizoril tri igre: »Dan slave«, »Sv. Neža«, »Goslarica naše ljube Gospe«. Uspele so dobro. Na pustno nedeljo je bila nekaka veselica, šaljiv prizor: Špela in guvernant, tombola, kuplet Narobe svet in prosta zabava pri čaju in pecivu. Bilo

je prvič, zato je tudi vzbudilo zadovoljnost.

Po božiču je bil enkrat na teden dekliški sestanek. Cilj teh sestankov je bil uvesti dekleta v njihov delokrog, v ročno delo, ki je bil v splošnem tudi dosežen, kar je pokazala razstava ročnih del, le žal, da se sestankov niso udeleževala vsa dekleta. Enkrat v mesecu, navadno prvo nedeljo, pa je bil sestanek, a drugačnega značaja. Navadno poučno predavanje, deklamacija, čtivo,

petje in medsebojni razgovor. Udeležba polnoštevila.

V splošnem stremi dekliški odsek za tem, da pokaže dekletom res dekliško življenje. Uspehi se prikazujejo počasi, a iz malega raste veliko.

Razstava ročnih del, katero so priredile članice dekl. odseka na Selih nad Kamnikom, je jasna priča, kaj lahko premorejo naši ženski in dekliški odseki. Take razstave so zelo poučne, koristne in praktične. Zato jih S. K. Ženska zveza toplo priporoča vsem odsekom.

Življenje v društvih.

Vsem društvom sporoča Prosvetna zveza v Ljubljani, da je dobila koncesijo za potujoči kino. Na razpolago sta dva potujoča aparata in sledeči filmi: 1. Jezusova mladost (700 m); 2. Jezusovo trpljenje (1150 m); 3. Pregarjanja krščanstva ali sv. Sebastijan (1500 m); 4. Sv. Tarzicij (600 m) (primeren za prvoobhajance); 5. Lurška prikazovanja (600 m); 6. Knezoškof Jeglič med ameriški Slovenci (400 m); 7. Kat. shod l. 1923. (350 m); 8. Fordove tovarne v Ameriki (500 m); 9. Uporaba Fordovih poljedelskih strojev (900 m); 10. Severna Alzacija; 11. Versailles; 12. Francoska mornarica; 13. Keramična industrija v Franciji; 14. Vinogradništvo v Franciji; 15. Izdelava gobelinov; 16. Češkoslovaška armada; 17. Puščavnik in skušnjavec; burka.

Naslednja društva praznujejo letos svoje jubileje:

Kat. prosvetno društvo Mengeš (20. letnico).

Kat. izobraževalno društvo Kranj (25. letnico).

Kat. prosvetno društvo v Smartnem pri Kranju (25. letnico).

Kat. prosvetno društvo sv. Jožefa v Trzinu (30. letnico).

Šentpetersko prosvetno društvo v Ljubljani (20. letnico).

Kat. prosvetno društvo v Preski (25. letnico).

Kat. prosvetno društvo Dobropolje (20. letnico).

Kat. prosvetno društvo Ribnica (25. letnico).

Kat. slov. izobraž. društvo Šmarje-Sap (30. letnico).

Kat. izobraž. društvo na Mirni (25. letnico).

Slov. kat. izobraž. društvo v Št. Rupertu (20. letnico).

Kat. prosvetno društvo v Borovnici (20. letnico).

Kat. prosvetno društvo Dol. Logatec (20. letnico).

Kat. slov. izobraž. društvo Ambrus (20. letnico).

Kat. slov. izobraž. društvo Sela pri Šumbergu (20. letnico).

Kat. slov. izobraž. društvo Zagradec (20. letnico).

Kat. delavsko prosvetno društvo Jesenice (30. letnico).

Kat. prosvetno društvo Kor. Bela (20. letnico).

Vsem društvam čestita Prosvetna Zveza k lepim jubilejem in želi veliko uspešnega dela na polju naše prosvete. Društvom priporočamo za slavnostne obletnice lepe nove diplome za častne člane, katere se dobe v Prosvetni Zvezi.

Izlet, katere priredi Prosvetna Zveza: I. 5. in 6. junija na Trsat in Crikvenico. II. 14. in 15. avgusta na Sv. Višarje. III. 29. avgusta na Sv. Goro. IV. Od 26.—30. junija v München in Solnograd.

Slednja skupina je omejena na 50 oseb in ima poučno-zabaven namen. Za vse izlete sprejema priglasbe Prosvedna Zveza v Ljubljani.

Dekanijski kat, dnevi se bodo vršili v juliju, avgustu in septembru po vseh dekanijah. Čas in kraj še objavimo.

Novo mesto. Prosvedno društvo »Soča« si je nabavilo skioptikon. Že doslej so bili prosvedni večeri zelo zanimivi, odselej bodo še bolj, ker nam bo tudi slika kazala. Prvo predavanje je bilo v sredo o našem Primorju. Od Sušaka do Kotora smo pluli na ladji ob lepem našem jadranskem obrežju. Zlasti mladina je uživala lepoto našega morja. Predaval je g. prof. Ambrožič.

PREDAVANJA S FILMI SO SE VRŠILA V SLEDEČIH DRUŠTVIH.

1. 2. Stična: Amerika in Jezusovo rojstvo.
4. 2. Uršulinke: Jezusova mladost; g. Zor.
6. 2. Dolenja vas p. Ribnici: Amerika; Tarzicij.
6. 2. Stična: Lurd, Tarzicij.
8. 2. Jesenice: Evh. kongres; gosp. Markez.
14. 2. Vel Lašče: Lurd; g. Tominec.
14. 2. Lichtenturn: Lurd, Tarzicij; g. Zor.
15. 2. Franč. prosv.: Lurd.
15. 2. Uršulinke: Jezusova mladost; g. Zor.
6. 3. Kor. Bela: Amerika.
9. 3. Jesenice: Jezusova mladost.
13. 3. Nova Štifta: Pasijon, Dvanajstletni Jezus.
14. 3. Gornji grad: Pasijon, Dvanajstletni Jezus.
15. 3. Kamnik: Pasijon, Dvanajstletni Jezus.
19. 3. Smlednik: Amerika, Tarzicij; g. Markez.
20. 3. Zabnica: Pasijon.
20. 3. Št. Vid nad Ljubljano: Zgod. krščanstva, Bernardka, Amerika.
22. 3. Uršulinke: Pasijon; g. Zor.
23. 3. Hiralnica: Pasijon.
25. 3. Žiri: Lurd; g. Zor.
25. 3. Trbovlje: Pasijon.

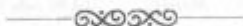
27. 3. Kamna gorica: Tarzicij, Amerika; g. Zor.
29. 3. Uršulinke: Lurd; g. Zor.
30. 3. Jesenice: Ford; g. Zor.
3. 4. Trbovlje: Ford; g. Bizjak.
4. 4. Tržič: Pasijon.
7. 4. Dol. Logatec: Pasijon.
9. 4. Ježica: Pasijon; g. Zor.
8. 4. Uršulinke: Pasijon; g. Zor.
10. 4. Št. Vid nad Ljubljano: Pasijon.
11. 4. Vič: Pasijon; g. Zor.
14. 4. Šmartno: Pasijon.
24. 4. Št. Jakob: Amerika; g. Zor.
26. 4. Šiška: Amerika, Tarzicij.

PREDAVANJA S SKIOPTIČNIMI SLIKAMI SO SE VRŠILA:

2. 2. Dobrava: Quo vadis.
2. 2. Nova Štifta: Marijino življenje, Sv. Frančišek.
6. 2. Kranj: Mont Blanc; gosp. prof. Mlakar.
3. 2. Marijanišče: Vatikan; gosp. prof. Rožman.
3. 2. Smlednik: Srbija in Macedonija; gosp. Šavli.
3. 2. Lichtenturn: Belgija; g. Zor.
4. 2. Žiri: Križev pot; g. Skubic.
5. 2. Vič: Snegulčica, Ubiti maček; g. P. Bogdan.
8. 2. Franč. prosveta: Stolnica; gosp. msgr. Steska.
8. 2. Dobrava: Cerkev in žena.
7. 2. Trbovlje: Ribničan, Martin Krpan.
7. 2. Ravnagora: Od Trsta do Koperja, Stvarjenje sveta.
8. 2. Koroška Bela: Palestina.
7. 2. Lichtenturn: Vožnja po Renu; g. Zor.
8. 2. Trnovo: London; g. Anžič.
10. 2. Kamnik: München; g. dr. Zvoček.
10. 2. Prosvedna zveza Maribor: London; g. Zor.
10. 2. Rač. uradniki: Benetke; g. prof. Šarabon.
11. 2. Vič: London; g. Zor.
11. 2. Uršulinke: Mont Blanc; g. Zor.
12. 2. Gorje: Quo vadis; Kača in tobak; g. Markez.
15. 2. Franč. prosveta: Gora Athos; g. prof. Ehrlich.

13. 2. Moste: London; g. Zor.
13. 2. Št. Jurij pri Grosupljem: Sveti Frančišek; g. Tominc.
12. 2. Sv. Krištof: Koroška; g. prof. Dolenec.
6. 2. Kranj: Mont Blanc; gosp. prof. Mlakar.
13. 2. Šmartno p. Kranju: Mont Blanc; g. prof. Mlakar.
13. 2. Št. Vid nad Ljubljano: Mont Blanc; g. prof. Mlakar.
13. 2. Rok. dom: Stolnica; g. msgr. Steska.
16. 2. Trnovo: Stolnica; g. msgr. Steska.
16. 2. Del. zbornica: Postanek moderne ladje.
15. 2. Gornji grad: Mala Terezka.
15. 2. Sela: Čudeži male Terezke; g. Tomažič.
16. 2. Semič: Marija v slikah.
15. 2. Cerknica: Nogomet, Smešni krogil, Ribničan, Martin Krpan; g. Košiček.
19. 2. Franč. prosv. Quo vadis.
21. 2. Gorje: Hrabri krojaček, Modri učenec; g. Markež.
24. 2. Del. zbornica: Lizika.
21. 2. Gorje: Sovražna sosedja; Cerkev in žena; g. Markež.
18. 2. Moste: Vatikan; g. prof. Rožman.
21. 2. Šiška: Tirolska; g. prof. Mlakar.
23. 2. Trnovo: Španska; gosp. prof. Šarabon.
24. 2. Prevalje: Egipt. Jožef, Nov klobuk.
25. 2. Marijanišče: Sveti Frančišek, Zrakoplov; g. Kordin.
25. 2. Stari trg: Koroška, Dev. Orleanska, Judita; g. Hafner.
25. 2. Ravnagora: Bosna in Hercegovina, Novi zakon.
26. 2. Jezica: Prva doba krščanstva; g. Pivek.
27. 2. Podbrezje: Prva doba krščanstva; g. Pivek.
28. 2. Šiška: Glavna mesta, Lizika.
26. 2. Šmartno ob Paki: Oberamergau.
1. 3. Gorje: Evh. kongres; g. Markež.
2. 3. Semič: Lurd.
1. 3. Del. zbornica: Martin Krpan.
26. 2. Predoslje: Napoleon; gosp. Pogačnik.
4. 3. Ptuj: Mala Terezka.
4. 3. Uršulinke: Pariz; g. Zor.
5. 3. Novo mesto: Od Trsta do Kotorja.
7. 3. Kolovrat: Zgod. krščanstva; g. Zor.
8. 3. Predoslje: Zgod. krščanstva; g. Pogačnik.
8. 3. Trnovo: Koroška; g. prof. Dolenec.
7. 3. Šiška: Po svetu; gosp. prof. Šarabon.
9. 3. Franč. prosv.: Japonska; g. S. Rupert.
6. 3. Radovljica: Mont Blanc; g. prof. Mlakar.
11. 3. Kranjska gora: Divina komedija; g. Čuk.
10. 3. Del. zbornica: Ribničan.
10. 3. Lichtenturn: Pariz; g. Zor.
10. 3. Radovljica: Rim.
10. 3. Vrhnika: Mont Blanc; g. prof. Mlakar.
11. 3. Uršulinke: Versailles; g. Zor.
11. 3. Vič: Po svetu; g. prof. Šarabon.
14. 3. Krekova prosv.: Egipt. Jožef; g. msgr. Steska.
15. 3. Št. Jurij: Lizika, Modri učenec, Janezek in Metka.
15. 3. Dob: Sv. Alojzij; g. Ambrožič.
15. 3. Šmartno ob Paki: Srbija in Macedonija.
15. 3. Nova Štifta: Francoska revolucija.
16. 3. Ravnagora: Stari zakon.
17. 3. Del. zbornica: Premog.
17. 3. Radovljica: Marijino življenje.
3. 3. Maribor, Prosvetna zveza: Nove in stare Atene.
18. 3. Višnja gora: Čudeži male Terezke.
18. 3. Sela: Koroška; g. prof. Rožič.
21. 3. Stranje: Čudeži male Terezke; g. Tomažič.
18. 3. Semenišče: Dalmacija.
21. 3. Tržič: London; g. Zor.
22. 3. Del. zbornica: Julijske alpe.
21. 3. Šiška: Vel. Klek; gosp. prof. Mlakar.
23. 3. Nova Štifta: Napoleon; Črni maček; g. prof. Capuder.
23. 3. Ravnagora: Egipt.
23. 3. Dravje: Marijino življenje.

19. 3. Trnovo: Lurd; g. dr. Fabjan.
 26. 3. Predoslje: Kristusovo trpljenje;
 g. Pogačnik.
 26. 3. Novo mesto: Po Renu.
 28. 3. Geroovo: Napoleon.
 24. 3. Maribor: Prosvetna zveza; Vel.
 Klek; g. prof. Mlakar.
 29. 3. Prevalje: Palestina.
 29. 3. Maribor: Mala Terezka; g. P.
 Pavel.
 30. 3. Št. Janž: Pregarjanje kristjanov;
 g. Črnilec.
 2. 4. Šmartno ob Paki: Zadnja Indija.
 2. 4. Cerknica: Kristusovo trpljenje.
 2. 4. Šempeter: Oberamergau.
 2. 4. Novo mesto: Kitajska.
 6. 4. Cerknica: Cerkvena zgodovina.
 6. 4. Žužemberk: Vatikan.
 8. 4. Dobrova: Kristusovo trpljenje.
 9. 4. Dravljje: Divina Comedija.
 10. 4. Vel. Lašče: Quo vadis; g. Tomi-
 nec.
 9. 4. Ravnaoora: Švica.
 10. 4. Gor. Logatec: Egipt. Jožef; g.
 msgr. Steska.
 10. 4. Št. Jurij: Evh. kongres; g. Zor.
 11. 4. Lichtenturn: Versailles; g. Zor.
 11. 4. Krekova prosveta: Oberamer-
 gau; g. Zor.
 12. 4. Hoče: Oberamergau.
 13. 4. Dol: Kristusovo trpljenje.
 14. 4. Novo mesto: Pot v Kelmorajn;
 g. ing. Zobec.
 15. 4. Stari trg: Mala Terezka; g.
 Hafner.
 16. 4. Stična: Koroška.
 22. 4. Geroovo: Boj za sev. tečaj.
 22. 4. Lichtenturn: Amerika; g. Zor.
 23. 4. Prule: Kristusovo trpljenje; o.
 Pintar.
 26. 4. Lichtenturn: Mala Terezka; g.
 dr. Potočnik.
 26. 4. Št. Jurij ob juž. žel.: Marijino
 življenje.
 26. 4. Uršulinke: Alojzij; g. prof.
 Rožman.
 29. 4. Ravna gora: Balkanska vojna,
 Quo vadis.
 30. 4. Kranjska gora: Papež Pij XI.

Ljudska knjižnica.

Uredništvo je prejelo sledeče knjige in jih priporoča:

Dr. Jakob Kelemina, **Literarna veda**. Pregled njenih ciljev in metod. V Ljubljani 1927. Nova založba.

Ivan Cankar, **Zbrani spisi V. zvezek**. Ljubljana 1927. Nova založba.

Srečko Kosovel, **Pesmi**. 8°, 94 strani. Ljubljana 1927. Založil odbor za izdajo pesmi Srečka Kosovela. — Cena broš. Din 20, vez. Din 27, brez poštne.

Založniki pravijo v uvodu: »Nismo trgovci, niti poklicni založniki, ampak študentje smo, ki smo si s posojilom in recitacijskim večerom Kosovelovih pesmi pridobili za založbo potrebnih sredstev. Zato prosimo, da nas čitajoča slovenska javnost podpre in da pomaga pri razširjanju knjige z agitacijo in pridobivanjem naročnikov. Za vsako dobrohotno pomoč smo globoko hvaležni.«

Na Koroško! Jugoslovanska Matica je izdala dve knjižici, ki naj bi si jih naročila vsa naša društva. Prva knjižica

»Na Koroško!« ima 190 strani in stane 16 Din. Ljubiti svoj narod je krščanska dolžnost. Ta dolžnost nam tudi veleva, da se brigamo za naše ločene brate. Kako plitvo in površno je naše znanje o Koroški in vendar živi ondi nad 100 tisoč Slovencev zunaj mej naše države. In koliko bedastih predsodkov je bilo in deloma je še razširjenih med nami o Koroški! In vendar je ta dežela tako lepa, da piše o njej Ksaver Meško: »Krasna je tako, tako vsa čudovita s svojimi resnimi, skoraj grozečimi gorami in s svojimi sanjavimi, melanholičnimi jezeri, da jo srce mora ljubiti in oboževati.« — Knjižica »Na Koroško!« obsega naslednja poglavja: Slovenska domovina. Naša bila je Koroška. Na Gosposvetsko polje! Celovška kotlina. Celovec. Celovška okolica. Vrbsko jezero. Osojsko jezero. Beljak. Ziljska dolina. Kanalska dolina. Zgornji Rož. Spodnji Rož. Podjuna. Velikovec. Na Koroško! Dodatek.

Koliko je Slovencev na Koroškem?

To je druga knjižica o Koroški. Obsega 40 strani in nam predočuje Slovenski Korotan z versko-cerkvenega vidika. Naštete in obdelane so vse dekanije in župnije slovenskega Korotana. Ta knjižica je dopolnilo prve, in kdor hoče imeti popolno sliko o slovenskem Korotanu, mora prečitati obe knjižici. Potem bo globlje umeval pesem koroških Slovencev:

Da smo tudi mi Slovani,
da slovensk' je Korotan,
narod naš dokaze hrani,
jezik naš in duh in stan.

(Dr. L. Toman.)

Do vrh Dobrača (2167 m), do vrh Magdalenske gore nad Gosposvetskim poljem (1056 m), do vrh Svinje planine (1708 m) sega slovenski Korotan!

V. Č.

»Alkoholno vprašanje.« Spisal Anton Mrkun. Stane Din 28 (po pošti 2 Din več) ter se dobi v vseh knjigarnah, pri »Naši Slogi« in »Sveti vojski«, Ljubljana, Poljanski nasip 10. — Če je kaka knjiga v današnjih časih potrebna, je brez dvoma potrebna knjiga, ki leži pred nami, knjiga, ki obravnava enega izmed najbolj perečih, da, enega izmed najvažnejših kulturno-socialnih problemov našega časa — alkoholizem. Na našem prosvetnem večeru v Ljubljani, dne 11. decembra 1925 je pisatelj Fr. S. Finžgar izrekel tudi te-le besede: »Preračunil sem, da stanejo vse slovenske knjige v tisku (razen časnikov in revij) letno 12 milijonov. Ogromno, jeli? Toda te knjige leže nerazprodane po trgovinah, ker ni denarja — in vendar

samo za alkoholne pijače potrošimo na leto 450 milijonov.« Da, knjige leže nerazprodane, leže mnogokrat neprečitane v zaprašenih omarah, ker ni denarja, ni veselja do lepe knjige! V istem času se krčme pa polnijo, zastrupljajo srca, pojo kozarci — nagrobno pesem naši kulturi, naši prosveti! Iz vsakoletne statistike je razvidno, da v krajih, kjer ni smisla za treznost, prosvetna društva ne uspevajo, hirajo, bolehaajo, ne morejo razviti delovanja! Zato vedno znova poudarjamo, da morajo naša društva z vsemi razpoložljivimi sredstvi delati na to, da čimprej zavlada med nami — treznost, ki je predpogoj kulturnega in gospodarskega napredka. Takrat šele bo prosvetno delo doživelo zdaj morda še nedoumljive uspehe!

Knjiga obravnava sistematično: alkoholizem in njega posledice (11 oddelkov), vzroke modernega alkoholizma (10 oddelkov), našteva vse činitelje, ki morejo in morajo sodelovati pri reševanju alkoholnega problema, našteva nadomestila, protialkoholne organizacije in preide nato v drugem delu na oblasti in boj proti alkoholu in nemorali. Tudi ta del nam je bil nujno potreben, saj se celo oblastva niso iz številnih zakonov in odredb prav spoznala. Posamezniku je bilo pa naravnost nemogoče pri oblasteh odločno postopati proti pijančevanju in nemorali, saj ni poznal predpisov in je bil s tem obsojen na pasivnost. Knjiga nudi s svojo bogato vsebino tudi mnogo gradiva za predavanja! Vsa društva naj bi snov polagoma predelala v predavanja! Knjiga mora v vsako prosvetno knjižnico! Odbornik za treznost je dolžan skrbeti, da se knjiga čimprej nabavi!

Narodna vzgoja.

Napisal Vojteh Čuš.

Da takoj začnem s konkretnim slučajem: 11. novembra 1913 je imel bavarški zdravnik dr. Aigner v Beljaku protilurško zborovanje. Odgovarjali so mu trije profesorji celovškega bogoslovja. Med njimi jezuit dr. Gatterer. Ta je med

drugim rekel: »Tudi jaz sem Nemec in ljubim svoj narod!«

Enako upravičeno sme reči vsak Slovenec: »Tudi jaz sem Slovenec in ljubim svoj narod!« Ali pa se tudi vsak naš človek zaveda, da je Slovenec, in ali

tudi ljubi svoj narod? Ali je pripravljen svojemu narodu ostati zvest v vsakršnih okoliščinah?

Našemu ljudstvu je ljubezen do naroda deloma še zelo plitva, brez globokih korenin, in zato nezmožna za velike žrtve in odločna dejanja, ali pa se omejuje samo na nekatere dele naroda in se ne razteza na celokupen narod. Primer: Cincanje in neodločnost ob zasedbi Koroške l. 1918.!

Ljubiti svoj narod je krščanska dolžnost! To zavest, to prepričanje vcepiti v srca, v mišljenje našega ljudstva je tudi naloga naših društev.

Najkrepkejši razlogi so verski razlogi. Le-ti držijo v vseh, tudi v najtežjih okoliščinah. Kakšne razloge nam torej daje naša vera z ozirom na ljubezen do naroda?

Naša vera nam pravi: Ljubi svojega bližnjega. Ljubiti moramo vse ljudi, toda krščanska ljubezen mora biti urejena ljubezen in bolj moramo ljubiti one, ki so nam bližji. Ni prav, če je kdo izredno prijazen in postrežljiv napram tujcem, pa brezbrizen in zadirčen nasproti svojim domačim in svoji najbližji okolici. Naši starši, žena, otroci, bratje in sestre, kratko, naša neposredna okolica, ima prvo pravico do naše ljubezni, priščnosti, prizanesljivosti, pomoči. Tudi Zveličar je delil svoje največje dobrrote, svojo najiskrenejšo tolažbo svojim apostolom, pobožnim ženam, ki so hodile za njim, svojim prijateljem, kakor Lazarju in njegovim sestram. Le-ti so imeli največjo pravico do ljubezni in dobrrote njegove presvetega Srca.

Tako ima tudi narod, kateremu pripadamo, večjo pravico do naše ljubezni nego tuji narodi. Proti 4. zapovedi greši, kdor je napram svojemu narodu brezbrizen ali kdor celo zatajuje svojo pripadnost k njemu. Za vernega kristjana je ljubezen do lastnega naroda ne samo narodna, marveč **tudi krščanska dolžnost!**

Ljubezen mora goreti v srcu in se mora kazati v dejanju. Dolžnost bližnjemu pomagati nas veže zlasti če je bližnji v stiski in sili. Kristus nam je postavil za zgled usmiljenega Samarijana. Iz tega sledi, da smo z ozirom na ljubezen do naroda dolžni posebno ljubezen, brigo in pomoč zatiranim delom naroda. Če celo za tuje narode velja, da se morajo zavzeti za zatirani narod, in je papež obsodil načelo »de non interventu« (da se za zatirane narode ni treba potegniti, 62. stavek silaba), koliko bolj se mora lastni narod zavzeti za zatirane svoje brate!

Na urejeni ljubezni do bližnjega temelji naša slovenska vzajemnost ali občestvo vseh Slovencev, temelji jugoslovanska vzajemnost, slovanska vzajemnost in splošno človeška vzajemnost.

Preden so Slovani ob preseljevanju narodov zasedli svoja sedanja bivališča, so prebivali po širnih planjavah severno od Črnega morja. Delili so se na več rodov, a bili so še **eno ljudstvo, en narod**. Imeli so eno skupno ime: **Slovenci**. Ni še bilo med njimi one razlike v šegi in jeziku, kakor jo opazamo danes med raznimi narodi.

(Nadaljevanje.)

Vsebina: Dr. Val. Rožič: Slovenci v boju za svojo svobodo. — S. Gregorčič: Zedinjena Slovenija. — Odbor. — F. B.: Osnutek modernega društvenega odra. — S. K. Ženska zveza. — Življenje v društvih. — Ljudska knjižnica. — Vojteh Čuš: Narodna vzgoja. (Nadaljevanje.)

Uprava: Pisarna Prosvetne zveze, Ljubljana, Miklošičeva c. 7. — Odgovorni urednik in izdajatelj Vinko Zor, Sv. Petra c. 80. — Za Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani: Karel Čeč.